

**ДОКУМЕНТАЛИСТИКАТА В КЛОПКАТА НА ДВОЙНАТА
ОПТИКА. КНИГАТА НА Д.ПОПОВ „ИСТИНАТА ВИНАГИ Е
ГОРЧИВА”**

Доцент д-р Гергана Начева Начева - БСУ

**THE DOCUMENTARY IN THE TRAP OF DOUBLE OPTICS.
THE D.POPOV'S BOOK "THE TRUTH IS ALWAYS BITTER"**

Assistant professor Gergana Natcheva (PhD) - BFU

Abstract: The proposed text shows the modality of points of view towards unknown historical facts, related to a conflicting historical person life's - G.M.Dimitrov - between the insinuation and factography logic.

Key words: documentary, agency, totalitarianism, political history of BZNS

Документалната книга на Димитър Попов „Истината винаги е горчива” ни приобщава към един незавършен и неотшумял дебат – питането за тоталитаризма, но вече положен не в отношението „държава-нация”, а „държава-общество”, на все още пишещата се българска политическа и социална история.

Можем да определим този вид документалистика като дълбоко травматологична, защото разкрива поредица от конфликтни места в националната ни история от Деветоюнския преврат 1923г. до установяване на „новия режим” на 9.IX.1944г. и деструкта на българската монархическа институция, българските политически елити, българската опозиция и определени среди на дясноориентирани интелектуалци.

За начало на своя голям разказ авторът избира нашата съвременност - 29.XI.1992г. Композиционното инверсиране дава възможност за преоценка и преосмисляне на историческите митове. Илюстрация на това е едно честване в присъствието на новата политическа класа на България - президент, депутати, министри, и дипломатическото тяло. Като контрапункт на целия ритуален спектакъл, в който се включва църковната институция (отслужва се панихида в патриаршеската катедрала „Св.Александър Невски”), погребален ритуал и откриване на паметник, е отсъствието на Истината.

Това, което смущава веднага читателя е, че личността, в името на която се правят тези помпозни жестове, във времето, сполучливо наречено от Пиер Нора „ерата на възпоменанията”, не е точната личност, тя е някаква друга, подозрително изплъзваща се.

Авторът допълнително засилва това подозрение чрез речта на президента Желю Желев и неговата констатация, че „историята на политическата демокрация в България е неделима част от историята на БЗНС, и затова не е чудно, че в България никога не е имало стабилна демокрация, когато БЗНС е бил слаб, разкъсан и подчинен на друга партия”[Попов,1997, т.І,с.6]. Според Анатоли Прост речта при честване е преди всичко урок по „гражданско поведение и морал”[Прост,2004,с.96]. И тук попадаме в първата „клопка” - на текста „От каменния постамент ликът на Г.М.Димитров изглежда някакси несъразмерен и нереален, и затова – чужд на собственото си тържество”[Попов,1997,

т.І,с.6]. Втората е заложена от автора чрез неговото питане - дали мястото, поводът и президентската констатация са били правилно избрани.

Така загадъчно пред нас се начева конструирането на фигурата на едно от най-противоречивите политически присъствия в историята на българския ХХ в. - Г.М.Димитров, лидер на фракционното, ляво земеделско крило „Пладне”.

Целият сложно построен наратив е позициониран около двойната оптика - мемоарите на Г.М.Димитров от американското изгнание, писани в 60-те години, и един цял корпус от документи, архиви, мемоари и свидетелства, които сричат фикционалните опуси на Г.М.Димитров относно дейността му на значим земеделски функционер и демократ.

Паметниците, твърди А.Прост, внушават своя смисъл благодарение на положението си в пространството. Според него самото местонахождение има своя дълбок смисъл [Прост,2004,с.77]. В книгата на Д.Попов това място придобива една особена символика. Чрез екскурс той разказва историята на църковната сграда „Свети Седмочисленици”, срещу която е ситуиран паметникът на Г.М.Димитров. Последват национални емблеми, свързани с различни видове насилие – Черната джамия – гордостта на мюсюлманското превъзходство над християнското население на София, след Освобождението трансформирана в затвор за изтезание на политически затворници по времето на Стамболов. Преминал през нея, демократът Петко Каравелов я трансформира в църква. Това е място на „колективна ранена памет”, тя е спомнянето за насилието. Този топос среща двама политици и демократи от нашата история - П.Каравелов и Г.М.Димитров - първият – строител на държавата, а другият – неин разрушител.

Пресичайки свободно пространствата и смесването на времената, документалистът посочва примери на политическо достойнство – този на П.Каравелов, който макар и малтретиран, за да спаси честта на демокрацията в България, заявява пред чуждите кореспонденти, че в страната му не се извършват политически насилия. Друг пример за политическа етика е взет от времето на Деветосептемврийския преврат 1944г. В затвора са ръководителите на двете най-големи партии в България - Земеделската и Демократическата - Димитър Гичев и Никола Мушанов. На предложението да бъдат освободени и да участват в кабинета на Отечественофронтовското правителство на Кимон Георгиев, те категорично отказват, като с този жест подписват смъртните си присъди.

Пространното епическо платно вътхва в себе си различни фрагменти. Такъв е психологическият профил на Г.М.Димитров, който е по-скоро фикционален, отколкото реален. „През призмата на портрета прозира типологията на обществото, търсят се измеренията на образа на Времето.” [Борисова, 2007, с.199] С видима сугестия е проследена цялата бежанска тракийска одисея след Междусъюзническата война. Приказното детство, селцето близо до Истанбул Ески-чифлик, изгубеното място на сърцето оправдава безродието на Димитров. В това авторът вижда раздвоеното и трагизма му. Той съгражда познатия от близкото минало мит за бедното селско момче, обладано от жажда за познание и неовладяна компенсаторност. Това доказва, че „масштабните документални разкази са едновременно конкретни спрямо факта, и изкушени от мита”. [Борисова,2007,с.14]

Нито за момент не се пропуска историческия контекст, епохата с нейните трусове, тревоги и духовни сривове. Този колапс предопределя идването на власт на политическите селски популисти на Александър Стамболийски. С няколко шрихи е очертан автократичния му режим с неговата Оранжева гвардия, която копира чужди националистични модели - италианския и немския.

Уверено можем да твърдим, че творбата на Попов „Истината винаги е горчива. Проф. Чарлз Мозер срещу Г.М.Димитров” закономерно се разпада на няколко големи дяла, които се сговарят помежду си благодарение на идеята му за българската държав-

ност. Така могат да се разглеждат частите за историята на земеделското движение в България, текстът за цар Борис III и Третото българско царство, както и историята на всички политически формирания, включили се в четирите военни преврата - Деветоюнския 1923г., Деветнайсетомайския 1934г., имагинерния преврат, насрочен за 12 срещу 13 април 1941 и Деветосептемврийския преврат 1944г., а именно - БЗНС „Пладне”, „Звено” и Военния съюз.

Документалният разказ търси опори на процесите и явленията в действителността, но ги разкодира чрез политическата и социалната история. В целия наратив доминира е биографията, а не мемоара, който парадигматично е считан за репродуктор на съмнителни исторически истини. Биографията на Г.М.Димитров, написана от проф. Чарлз Мозер и мемоарът на Г.М.Димитров встъпват в особен режим на компаративистична перспектива; това, от една страна прецизира изследователската оптика, а от друга - мемоарите попадат под натиска на други политически мемоари, дневници, статии, стенограми, разсекретени досиета, неизвестни досега документи. Тази двойна оптика непрестанно коригира и свидетелства в полза на истинността на историческия разказ. Според определението на Роджър Фаулър „единствените ограничения за биографа при изнасяне на истината са пределите на неговата информираност и разрешението на обществото да се оповести истината”[Фаулър,1993,с.29]. Можем да считаме, че биографът на Г.М.Димитров проф. Мозер е дезинформиран от мемоарите на своя тъст, които са спекулативни и в които преобладаваща роля има фантазмът.

Документалното повествование много пъти настоява върху компенсаториката на изявите на Г.М.Димитров „Той през целия си живот търси начин да се доказва пред обществото, пред политиките, пред чужденците.”[Попов,1997,т. I,с.132] Участието му в бунтовете през юни 1923г. не е доказано в документи. Биографът Чарлз Мозер няма възможност да се позове на живи участници и затова използва историческия факт, интерпретиран от проф.Д.Косев в книгата му „Септемврийското въстание 1923г.” Погледът на документалиста установява, че този източник прилежно е цитиран от Г.М.Димитров в неговите спомени. Ние, неговите реципиенти, започваме да се питаме това личен разказ ли е, или взет наготово факт. Епилогът на посочения спомен е смехотворен: „След като селяните разбират, че Ловеч е под контрола на военните, и че те държат здраво положението в града, съпротивата става безсмислена, командването решава да разпусне отрядите и всички да се завърнат по домовете си.”[Попов,1997,т. I,с.37]

Епизодът с арестуването си Димитров обяснява наивистично - той оцелял на 14 юни 1923 благодарение на проливния дъжд, който запазил арестуваните от разправата на шетащите по пътищата македонски терористи. Коригиращата гледна точка на автора обяснява спомнянето. У Гемето се е създал страхов комплекс, който доминира над разума и логиката на повествованието. Развил манията за преследване, той странно се измъква невредим от всички критически ситуации. Тези мемоари ни напомнят спомените на тоталитарните управници, в които има бедно детство, жажда за учение, изплъзване от полицията, героична поза и др.

Друг момент от мемоара свидетелства, че поради липса на средства Гемето сам се е защитавал пред съда, така се преартикулира големия комунистически мит за героичната защита на Георги Димитров пред нацистския съд в Лайпциг. Забавните случки често приличат на приключенията на барон Мюнхаузен - докато е в затвора, се подготвя по педагогическите дисциплини и иска от прокурора да се яви за дипломиране в ловешкия педагогически институт, на което последва отговор: „Ние се готвим да го бесим, той иска изпити да държи”. Диалогът е доста „остроумен”. Думите на Г.М.Димитров звучат гротескно „Вместо да ме бесите с една диплома, ще ме обесите с две”[Попов,1997, т.I,с.39]. Ситуацията огледално се повтаря през 1925г. в Ловешкия затвор, този път героят следва два университета едновременно - Свободния университет и Медицинския факултет в София. Молбата е към началника на затвора да го осво-

боди за началото на учебната година. Изумително е, че и от него получава същия отговор „Ние ще го бесим, а той се загрижил за семестрите си! Да не мислиш, че ще излезеш жив оттука, бе, бандит!“[Попов,1997,т.І,с.40]

Спомените зазвучават зловещо, когато разбираме, че след произнасяне на смъртната му присъда, той е освободен. Оттук започва другата, тайната биография и тя е заключена в агентурните досиета на българската Държавна сигурност, на югославските тайни служби, на британското УСО – Управление за Специални Операции, в архивите на американското разузнаване. За тази му дейност проговарят мемоарите на Йордан Миланов Дупаринов, който препредава разказа на Дило Дилов от 1950г. в Сливенския затвор „Даскалчето се предаде и стана човек на цанковистите“[Попов,1997,т.І,с.41]. Така разбираме, че Г.М.Димитров е вербуван за агент на българската политическа полиция още през 1923г. Всеки невярно посочен факт в мемоарите на Гемето е аргументиран от свидетелства или други документи. Разказът на Ч.Мозер често попада в клопката на противоречието, тъй като той не познава ситуативния контекст на времето след 1923г., не познава и правната система на България. Политически субект от този формат подлежи на преследване и не се допуска да следва елитно образование като дипломация в Свободния университет. Никъде мемоарите на Г.М.Димитров не ни информират как той се издържа в столицата, какъв е икономическия му статус. Мисията му е – внедряване в студентските академични среди на земеделската младеж.

Истинската му биография напомня за доносниците от Държавна сигурност от близкото минало. Всички хора, с които влиза в досег, по-късно са заловени от полицията и физически унищожени - Д.Грънчаров, Никола Петрини, Кирил Павлов, Сергей Румянцев. Дори проф. Мозер, когото не можем да заподозрем в политическо доктринерство и балканска менталност, възкликва:”И все пак Димитров преживява последиците от бомбения атентат в църквата „Св.Неделя”. Но мнозина други не успяват... И до днес не е известно как точно са загинали и къде са погребани.”[Попов,1997, т.І,с.62] Със своята научна дисциплинираност и тънка наблюдателност Ч.Мозер е озадачен от поредното чудотворно избавление на Димитров. Без да подозира, Г.М.Димитров написва мемоари срещу себе си, а позовавайки се на тях, Ч.Мозер потвърждава индиректно, че става дума за съмнителни, или най-малкото – недостоверни – твърдения. Тук вече гледните точки се сговарят - и Мозер, и Д.Попов смятат, че всеки изследовател и мемоарист преди всичко трябва да бъде добросъвестен към себе си и към своите читатели.

Нарцисистичните спомени на Димитров внезапно стават прозрачни, впримчени от фактографската добросъвестност и ауториталната гледна точка. Така отново се изправяме пред онова, което Пиер Нора нарича в историята „официалните версии и връщането към потуленото в нея (историята - б.м.)”[Нора,2004,с.19] Симптоматично е и самото заглавие, което избира за книгата си Д.Попов. Това е заглавие на статия на Г.М.Димитров, публикувана във в.”Пладне” в средата на 30-те години - „Истината винаги е горчива.” Според автора това може да послужи за епитаф на живота на Г.М.Димитров, но тези документални корпуси откликват, че истината за източноевропейските политици и източноевропейските общества е дори зловеща.

С неосъществения държавен преврат през 1941г. се слага начало на вечното емигрантство на Г.М.Димитров. На 27 февруари 1941 той пътува в сандък с багажа на британското посолство за Истанбул, придружен от майор Норман Джем Дейвис - резидент на английското разузнаване. Репродуцирайки този епизод, четиридесет години по-късно в мемоарите си, Димитров изрича мисълта, която го спохожда при преминаването на границата. Тя звучи абсурдно, защото е фраза, която не би изрекъл никой уважаващ себе си политик, лидер, патриот, или просто субект, който се идентифицира като принадлежащ към определена нация: „че се чувства сигурен и щастлив, само когато напуска страната, и несигурен и нещастен, когато се намира у дома.”[Попов,1997,т.І,с.19]

В Близкия Изток, отначало в Ерусалим, а после и в Кайро, той води ожесточена медийна война срещу монарха, държавата, правителството, десните печатни издания, хитлеристите, а по-късно призовава селяните в България да подкрепят ОФ. Разгорещената си пропаганда провежда по двете задгранични радиостанции – „Свободна и независима България” и „Васил Левски”. Биографичният разказ на проф. Ч. Мозер разбулва отново противоречията в дейността на Г. М. Димитров. Докато работи за англичаните, той поддържа тайна връзка с Дража Михайлович за образуване на федерация между България и Югославия под управлението на династията Карагеоргиевич.

Г. М. Димитров е политически авантюрист с неясна политическа ориентация и платформа. Той мрази монархията на Кобургите, а желае монархията на Карагеоргиевичите, работи за английските тайни служби и в същото време пише книгата „Земеделието в Съветския съюз”, в която възхвалява колхозите. След завръщането си от емиграция след Девети септември 1944г. установява тесни връзки с Трайчо Костов от старата генерация на БРП (к). Последната му емиграция е подпомогната от американците на 5. IX. 1945г., когато завинаги напуска страната, непризната от него като Родина. Трагичното в случая, е че се разделя и с децата си. Сина си Александър той не вижда никога повече, а дъщеря си Анастасия вижда след седемнайсет години.

Мемоарното битие е ситуирано пост времето и мястото на действие. В края на 60-те години, в мемоарите, които Г. М. Димитров пише в Америка, проличава отчаяният опит да се подмени истината, да конструира някакъв свой образ по линията на желанието – и това е последната клопка, която самият той си залага. Според автора „В различните периоди от по-нататъшната му конспиративна дейност Гемето непрекъснато потвърждава тази склонност към подривна дейност, към рушене на установените държавни норми и институции. Точно тази ярка противоречивост между заявленията и действията на Г. М. Димитров през целия период на 20-те и 30-те години, както и от съпоставянето на така наречените случайни фактори в неговите непрекъснати избавления и оцеляване на „границата на смъртта”, възникват мозаичните късове на агентурната му дейност.” [Попов, 1997, т. I, с. 59] Постепенно авторовото усилие да сглоби пъзела с помощта на биографа проф. Мозер и спомените на Г. М. Димитров се увенчава с успех, защото „Образът, който ще се получи, не е никак лицеприятен, но пък е много по-близък до действителната му природа, отколкото фалшивото и ненужно рекламираше” [Попов, 1997, т. I, с. 59]

Като отделен пласт в книгата „Истината винаги е горчива” е предадено насилиято. То започва със своята генеалогия – преминава през различни исторически фази, за да достигне своя връх до Девети септември 1944г. с жестоката разправа над българските политически и интелектуални елити. На този фон рязко се очертават големи политически фигури, станали жертва на тоталитарния геноцид. Насилието започва от високите държавни етажи, негова жертва става и самия монарх Борис III, и завършва с физическото ликвидиране на цели правителствени кабинети. „Трагичното противопоставяне и унищожение на политическите и интелектуални елити в България за цели седем десетилетия беше проекция на противопоставянето на Великите сили на Балканите. Те нямаха интерес малките народи и страни да имат историческа памет. Те нямаха интерес малките народи и страни да утвърждават свои традиции, собствено национално достойнство и да притежават потомствени интелектуалци, политици и военни.” [Попов, 1997, т. I, с. 53], и според автора те са „имунната система” срещу чужди посегателства и манипулации.

Д. Попов избира интересен подход като сблъсква високото и ниското в обществения и политическия живот. Така в тези „опозиции” попадат отделни политически групировки, фракции (като тези на БЗНС), противопоставени са фигури на достойнство и падение, на отстояване на национални политически каузи и държавнически приоритети. Всяко явление е рефлексия на международните исторически, икономически и политически процеси.

Документалният наратив осветлява портрети на големи политически дейци, непознати или останали в сянка. Така пред нас оживяват ръководителите на БЗНС „Врабча – 1” Димитър Гичев и на „Пладне” Георги Марков. Припомнят се публичните им изяви посредством печатните органи „Земеделско знаме (Врабча – 1)” и вестник „Пладне” и списание „Сеяч”. За първи път тук се представя поета, публициста и политика Димитър Гичев, изтърпял петнайсетгодишен репресивен затворнически режим в комунистическите затвори, озвучени са думите му пред Народния съд: „Не са малцина онези, които са имали Голгота в живота – малцина са онези, за които има възкресение.” [Попов, 1997, т. II, с. 68] Авторът се позовава на непознати оценки, като тази на проф. Нисан Оурън в книгата му „Революционно управление: аграризъм и комунизъм в България”, излязла в Лондон през 1973г.

Своеобразна двойна оптика е сравнението между потомствения политик Никола Петков с неговата трагична кончина, превърнал се в една от емблемите на комунистическия терор и Г.М.Димитров. През различните политически колизии в нашето обществено пространство загиват бащата Димитър, брата Петко и самия Никола Петков. Съдбата на тази политическа фамилия илюстрира непресекащото насилие в българския политически живот за половин век. Кулминационна точка на комунистическите репресии е убийството на бившата секретарка на Г.М.Димитров и настояща на Н.Петков -23 годишната юристка Мара Рачева (нея Г.М.Димитров избира за свързка при бягството си в американското посолство). Този акт прилича повече на филм на ужасите – акт, който според думите на автора могат да извършат единствено „извратени и побъркани от омраза античовеци” [Попов, 1997, т. II, с. 302] Не фиктивните и параноични изблици на Г.М.Димитров, описани в спомените му за несъществуващи върху него изтезания в полицията, а изключителният садизъм, с който е умъртвено момичето, показва истинското лице на тоталитаризма. Мара Рачева умира на 28.V.1945г., изхвърлена от четвъртия етаж на Дирекцията на Държавна сигурност - инсценировка на самоубийство.

Инцидентът получава световен отзвук - американци и англичани протестират пред правителството на Кимон Георгиев, запечатаният ковчег с трупа е повторно отворен в присъствие на полк. Бейли, резидент на МІ-6 за Балканите, който в доклада си до Форин офис отбелязва, че по тялото са открити огнестрелни рани, ноктите на краката са изтръгнати, както и наличието на множество други следи от жестоки изтезания. Уинстън Чърчил предлага „публично огласяване смъртта на Мара Рачева” и призовава истината да се представи в „цялата ѝ отвратителност” [Попов, 1997, т. II, с. 305] Попаднали в кошмара на средновековната инквизиция, ние още веднъж се оказваме пред историческата констатация: „Чуждестранни журналисти, които по това време преминават през България, са категорични, че тук репресиите са едни от най-жестоките в сравнение с останалите окупирани от Съветската армия източноевропейски държави” [Вачков, 2009, с. 100]

Срещу продажната емигрантска група и политически авантюристи от „Пладне” – Г.М.Димитров, Д.Мацанкиев, Коста Тодоров и Иван Костов авторът противопоставя фигурата на един друг пладненец – Никола Петков, който заплаща с живота си своята историческа грешка. Срещу предателството се изправя презрението, авторът го представя като човекът, „който не можеше да бъде купен за небългарска кауза”. [Попов, 1997, т. II, с. 213] Българският политик е осъждан два пъти – в Съветския съюз и в България, от него се страхува самия Сталин, защото в негово лице вижда преграда за съветизацията на България.

В своите мемоари и в статията си, посветена на Никола Петков, излязла във в. „Сатърдей Ивнинг Поуст” два месеца след екзекуцията му, Димитров се опитва коварно да стовари вината за съюза с комунистите върху Н.Петков. И тук вече историята му залага своята клопка пак чрез собствения му текст от мемоарите. Когато описва земеделския събор от 10.XII.1944г., с присъщия си грандомански тон Димитров го нарича „историческо събитие”, на което е държал „знаменателна реч”. Сред обкръжението на съ-

ветски офицери от разузнаването, представители на БЗНС и водачи на Комунистическата партия той произнася следните думи: „Ако е потребна кръвна жертва за сближението на българския народ с руския, аз съм готов да дам кръвна жертва цялото си семейство”. [Попов, 1997, т. II, с. 230] И до известна степен това му изявление се оказва пророческо.

Г.М.Димитров не е само главно действащо лице в тази книга, постепенно той прераства в жесток символ на продадените отечествени интереси. Сред многобройните му предателства най-вероломното е това за каузата „Македония”, която е особена невралгична точка в новата българска история. БЗНС „Пладне” никога не са поставяли въпроса за българския характер на тази провинция, а смятат, че преекспонирания Македонски въпрос може да се реши чрез Общославянска федерация на Балканите. Това пък уличава Г.М.Димитров като дългогодишен агент на сръбските служби. Огъвлен сърбофил, завършил медицина в Белград, свързан с движението на Дража Михайлович и македонските федералисти, Г.М.Димитров последователно подкрепя политиката на Тито като комунизъм от несъветски тип.

Тъжната равностетка, която писателят Д.Попов прави в книгата си за двойствения живот на Г.М.Димитров, е, че той е един марионетъчен политик в услуга на чужди политически интереси, за което историята тепърва ще се произнесе.

Съвременната документалистика, според Д.Попов, страда от фактографски дефицит: „Периодът след Десети ноември 1989г. далеч не даде възможност на историческата истина да възкръсне за поколенията и да влезе като документалистика в паметта на нацията. Това е задача на идващите дни, когато с повече отговорност и по-приглушени партийни пристрастия, българската историческа наука ще отрази с документи, мемоари и разкази на свидетели и очевидци преживяното през полувековния период на тоталитарната власт.” [Попов, т. II, 1997, с. 283]

Тази книга е пример за привличане на множество чужди и наши източници, лични текстове, журналистически материали, архиви на тайни служби, стенограми, протоколи, чрез които в текстовото поле свободно се срещат, сблъскват и сговарят множество гледни точки и интерпретации. Текстът илюстрира различните полета на обществения живот - геополитически, дипломатически, политически, социални, военни, публични. Очертава се една панорама в периода 1923 -1945гг. на дълбока криза, обхванала българската държавност. Това са скрити заговори, стратегии и прегрупирания на големия световен политически пъзел след Втората световна война. Или , ако прецитираме Збигнев Бжежински, това е голямата шахматна дъска на Източна Европа с нейните случвания и (не)случвания.

Литература

1. Борисова,Е. Жанрове в медиите.,Шумен, 2007
2. Знеполски,И. и др. История на Народна Република България. Режимът и обществото, С., 2009
3. Нора,П. Световният възход на паметта. **В:** Около Пиер Нора.Места на памет и конструиране на настоящето., С.2004
4. Попов,Д. Истината винаги е горчива. Проф. Чарлз Мозер срещу д-р Г.М.Димитров.,С. 2007, т. I, II
5. Прост,А. Речите по време на чествания. **В:** Места на памет. Под ръководството на Пиер Нора., т. I, С. 2004
6. Прост, А. Паметниците на загиналите. (пак там)
7. Фаулър, Р. Речник на съвременните литературни термини., С. 1993